

stvar, v označbo letošnje sezone si vendar usojam trditi, da bo težko kako leto v podobnih zunanjih okoliščinah po ustvarjanju iz svoje skromnosti presešlo to, kar smo doživeli letos.

Ps. — Popravek k št. 5.—6.: »Vraga« je režisiral Rogoz in ne Šest.

France Koblar.

Glasba.

Opera. Oglejmo si, kaj smo videli v drugi polovici leta v naši operi imenovanja vrednega. Izmed dirigentov je gosp. Brezovšek naštudiral Vesele žene vindsorske, Ksenijo, Netopirja in Pagliacci. Gosp. Unger je naštudiral Trubadurja, gosp. Rukavina Fausta. Dirigiranje poslednje opere je g. ravnatelj prepustil pozneje g. Periču, ki je sploh večkrat nadomestoval prvega dirigenta. Iz navedenega je razvidno, kdo v gledališču največ dela, kdo je dejansko prvi kapelnik. Če se pomudimo pri tem, kako so posamezne vprizoritve umetniško uspele, najdemo, da je g. Brezovšek dirigiral opero Pagliacci z največjim zunanjim in umetniškim uspehom. In to kljub temu, da g. B. ni specialist za ital. opere, s čimer se rad pobaha g. prvi dirigent. Orkester je v Pagliaccih tako muziciral, da bi nobena hvala za dirigenta ne bila preveč. Okusno in fino je orkester igral »Netopirja«, tako, da je marsikaj izgledalo boljše kakor je v resnici. In najboljši znak dobrega dirigenta je, če zna tudi muzikalno manjvredna mesta tako proizvajati, da se nedostatek ne opazi, ali celo tako, da preko njega doseže muzikalni učinek. — »Vesele žene vindsorske« sem raje poslušal kot svoj čas v dvornem gledališču na Dunaju. Uvertura je bila podana mojstrsko. Sploh so uverture g. Brezovška povečini prav izredno učinkovite in se odlikujejo po preciznosti in elementarnem prednašanju.

Prvi nastop g. Ungerja v Trubadurju nam je pokazal nepričakovan uspeh glede proizvajanja orkestralnega parta, kakor pojmovanja te Verdijeve muzike sploh. Predstava je bila dobro pripravljena, muzikalno proizvajanje subjektivizirano.

S »Faustom« g. Rukavine se sploh ne nameravam baviti, kajti napačno mfsli, kdor je mnenja, da bi imel kritik g. R. v čem poučiti. Omeniti hočem le zasedbo. Vlogo Fausta je poveril nekemu Ševiču, ki se mu je tako podala, kakor da bi jaz predstavljal Falstafa v »Veselih ženah«. G. R. je kot strokovnjak takoj po treh, štirih predstavah spoznal pravo vrednost pevca, ki je z njim korepetiral že kake tri mesece. Vlogo Valentina je ves čas učil g. Wawrzynieckega, potem pa je moral vlogo peti g. Lëvar itd. Z drugimi besedami povedano, g. R. sploh ne vé, kaj angažira; jasno mu postane šele, ko ga vse občinstvo obsodi. Tu bi se dalo napisati celo poglavje o slabi ekonomiji v izrabljanju moči. Ravnatelj nastavi n. pr. za dirigenta človeka, ki sploh ne more naštudirati ničesar, ker ne zna toliko klavirja, kolikor je zato treba; pusti ga pol leta pohajati in potem dirigirati opero, o kateri nima ne duha ne sluha. Drugemu, ki bi jo znal dobro dirigirati, je pa ne da. Vzame vlogo dobremu pevcu in jo k oncem sezone dodeli drugemu, ki ni niti od daleč toliko zmožen. Težko je najti besedo, ki bi bila zadosti ostra in močna, da bi ožigosala to, kar se v tem oziru v operi dogaja. G. R. naj nika ne misli, da smo tako

otročji in malenkostni, da se bijemo z njegovo osebo. Nas zanimajo le lastnosti njegove osebnosti, v kolikor so v kvar našemu gledališču in naši glasbeni kulturi vobče. G. R. ve, da smo njegovi prepričani nasprotniki; mogoče kljub temu ostane še en čas nered za odrom; z zadoščanjem pa si upamo že danes konstatirati, da dirigenta Friderika Rukavine ni več. Imamo le dvoje dirigentov: g. Brezovška in g. Ungerja, vse drugo pa ni nič.

Od pevcev se je izkazala gdč. Thierry v Trubadurju, kjer je podala umetniško izdelano figuro, da sploh malo takih. Pevsko in igralsko je njen nastop predstavljal pravo umetnino. Moramo reči, da je gospodična Thierry res prava dramatična pevka.

Gdč. Ziková se je v vlogo Nedde v »Pagliaccih« zlasti glasbeno, pa tudi igralsko tako vživela, da je nudila nadvse lep pojav. Pesem o ptičku je zapela res čudovito.

Gostovanje g. Zeca z Dunaja v »Faustu« in pozneje v »Veselih ženah« nam je pokazalo orjaškega basista, ki se na odru dramatično dobro vede. Kljub orjaškemu glasu poje, če je treba, tudi zastrto in fino. Povsod vidiš rutiniranega igralca in pevca. G. Primožič iz Zagreba je v vlogi Onjegina podal dober tip, posebno dramatično. Pevsko je bil sicer dober, vendar bi skoro rekel, da bi mu bil v tem ljubljanski Onegin kos. Dramatično — razen preveč zunanje strasti v sobi Tatjane koncem opere — pa je podal jasnejšo in markantnejšo figuro. Na koncu je gostovala baletka Poljakova od petrograjskega baleta, ki je vodila režijo in sodelovala v plesih po Chopinovi glasbi. Kolikor sem videl, je bila njena režija zelo umna, grupacija slikovita in učinkovita, njen ples prožen in lahak. Iz njenega nastopa bi sklepal, da ima ritmično gimnastiko v glavi in v kretnjah.

Marij Kogoj.

Iz koncertne dvorane. Zadnje polletje smo, hvala Bogu, imeli v Ljubljani priliko slišati v koncertni dvorani nekolikokrat tudi orkester. Priredili so se celo takozvani simfonični koncerti. Upajmo, da jih zanaprej ne bo zmanjkalo, ampak da bo njih število vedno rastlo.

Na svojem simfoničnem koncertu je »Orkestralno društvo« z uspehom nastopilo s Čajkovskega šestio simfonijo, katere vsebina je bila podana — dasi morda ne izčrpno — z izrednim muzikalnim čutom, kar je bilo opaziti pri vseh prednašanjih, ki jim je dirigiral gospod Jeraj. Razen te prednosti ima »Orkestralno društvo« še drugo, da povečini stavi na vzpored muzikalno zares dobro uspele skladbe. Bil bi čas, da bi že enkrat tudi pri nas prišle do veljave osebnosti in ustanove, ki bi stalno dobro funkcionirale. Dosedaj so vsi, ki bi mogli k temu pripomoči, pokazali v ti smeri nerazumljivo brezbriznost in malomarnost. Vendar pa je to priložoj pravega napredka. Mislim, da je neodpustljivo, če se kakorkoli zadržuje takojšnja preureditev razmer. —

Na istem koncertu smo slišali tudi Sibeliusovo »Romanco« in malo »Grotesko« L. M. Škrjanca.

Na prvem simfoničnem koncertu gledališkega orkestra smo čuli Čajkovskega peto simfonijo in Beethovovo Leonoro št. 3. Prednašanje ni moglo priti umetninama do živega, zlasti

ne pri Čajkovskem — kar se je videlo posebno pri drugem stavku, ki bi ga kapelnik bolje dirigiral, če bi vzel na pomoč vsaj občutje in zgolj človeške lastnosti, ki se zbudijo ob poslušanju te glasbe v človeku, ki je za glasbo vsaj malo sprejemljiv. Beethovnova Leonora III. se mi je zdela boljša, dasi bi bilo g. dirigentu Rukavini priporočati, da se drži nekoliko bolj tega, kar Beethoven hoče v svoji partituri. Pri tem se mu morda posreči podati tudi svoje osebno pojmovanje te glasbe, toda to spada že k višjim zahtevam. Na istem koncertu smo čuli tudi Massenetove »Scenes Alsaciennes« ter par plesov od Dvořaka in Griega.

»Ljubljanski Zvon« je ob priliki svojega 15-letnega obstoja priredil koncert, na katerem se je igrala Berliozova simfonija »Harald v Italiji« in Dvořakova uvertura »V naravi«. Proizvajanje pod vodstvom g. Brezovška je odgovarjalo mišljeni instrumentaciji, pa tudi muzikalni vsebini, vendar poslednji ne popolnoma. Vijolist Czerny je odigral svoj solo kar najbolje. Orkestra sta s samostojnim izvajanjem sodelovala tudi pri »Česki Obec«-i, pri koncertu koroške mladine in pri prihodu regenta v Ljubljano.

To polletje smo doživeli tudi »Prvi večer komornega kvarteta Zika«. Proizvajal se je D-dur kvartet Čajkovskega in Dvořakov kvartet op. 96. Ker so se člani kvarteta prepogosto menjali, od lanskega nastopa sem ni bilo pravega napredka, dasi je bila zasedba (Zika - Sancin - Czerny - Zika) povsem srečna. Le od čelista bi si želeli več markantnih, izrazitih potez. Do drugega komornega večera ni prišlo.

Če preidemo h koncertom z izključno zborovim petjem, omenjamo plzenski moški zbor »Smetana«, ki je prednašal kopico skladb izključno iz češke zborove literature, ki nam je, kakor mislim, precej neznana. Zbor je pel precizno, da, virtuožno in si je izbral povečini skladbe, ki te lastnosti več ali manj zahtevajo. Zborov dirigent Tichy ne skuša priti do dobrega prednašanja iz muzikalne vsebine skladb, ampak narobe, po muzikalnih frazah do njih celote. Zbor sicer ni neprekosljiv, niti materielno niti umetniško, vendar je propagator češke pesmi dovolj uspel in je s svojim nastopom glede preciznosti petja, zlasti pa še glede vzporeda, lahko v zgled vsem našim zborom, ki se modernih skladb sploh ne upajo niti načeti, kaj šele, da bi jih javno prednašali. Ravnotako bi bilo dobro, zapomniti si, da se z najboljšim uspehom kak zbor včasih lahko omeji na pesmi svojega ali kakega drugega rodu, da, celo na posamezne zgodovinske dobe v razvoju istega in da ni prav nič treba, in je celo neprikladno, peti pri prireditvah pesmi kolikor mogoče vseh slovanskih rodov, pri tem pa zanemarjati slovensko pesem. Vsak rod goji predvsem svojo glasbo, le pri nas nočejo biti ljudje tako »omejeni« (!) Isto je z narodno pesmijo. Prepeva se in prepeva, ali kdo pravzaprav je še pokazal pravo lepoto slovenskih narodnih pesmi? Kdo je pokazal v izberi in prednašanju njen glavni značaj? Živim v prepričanju, da je prav malo ljudi, ki bi za ta značaj vedeli, zlasti pa, ki bi poznali pesmi, v katerih se ta značaj izraža. Sicer bi tuintam vendar slišali kaj več karakterističnih narodnih pesmi in bi ne dobili le tupatam kake pesmi kot ocvirjek ali dodatek. V tem oziru se je izkazal medjimurski

mešani zbor pod vodstvom župnika Lipnjaka, ki je proizvajal izključno le medjimurske narodne pesmi. Zunanji uspeh je bil velik, pa tudi umetniško je bilo marsikaj precej dobro, dasi je zborova glasovna tehnika seveda še nepopolna. Vendar je bil večer zanimiv. Ob 70letnici knezoškofa ljubljanskega je nastopila »Pevska zveza Ljubljana«, ki je postavila na vzpored umetne pesmi izključno slov. skladateljev in različne narodne pesmi. Koroška mladina je zapela v Unionu 12 koroških narodnih.

Zbori so nastopali tudi ob raznih prilikah in prireditvah (Watson, Dubois, koncert »Glasbene Matice«, koncert »Ljubljanskega Zvona« itd.) Razen znanih zborov je prilično nastopil srednješolski moški zbor (Kogoj).

Iz slovenske zborove literature so se prednašale sledeče imenovanja vredne pesmi: Pavčič: »Če rdeče rože zapade sneg«, Adamič: Večerna I. III., »Bela breza se vzdramila«, duet »Kje si dragi, da te ni?«, Lajovic: Pomladni spev, Crna lutnja in duet »Ne povem vam zakaj«, I. Ipavec: Milada, Gerbić: »Klic pomladi«, »Nabral sem...«, Krek: Idila, Avgust Leban: Lahko noč, Premrl: Z glasnim šumom s kora, Schwab: Zdrava Marija itd.

Preidem cerkven koncert in koncert »Glasbene Matice«, ker je »Dom in svet« o njih že poročal. S poslednjega omenjam samo »Solnčno pesem« St. Premrla. Interpretacija te skladbe je bila šibkejša od dela samega, kajti to je delo, kjer najdeš vedno zopet kaj lepega in dobrega, le škoda, da ležijo vmes odlomki in mesta, ki ne vzbujajo simpatije. Začetkoma je razen tega preveč poudarjen tonovski način, v katerem stoji kompozicija. Tako najdemo na str. 3. oficijelni konec začetnega oddelka v D-duru in na str. 4. najdemo takorekoč isti konec zopet. Človek bi mislil, da se bo oddaljil od tega tonovnega načina, ali koncem pete strani zopet oficijelni avtentični sklep, to se pravi tretji. V kompoziciji najdemo na par mestih nekoliko preveč sekvenc, tako na drugi oziroma 18. strani in na 12. Vendar pa so sekvence na poslednje imenovani strani v partituri krite z drugimi glasovi, kar njih število omili. — Drugih instrumentalnih koncertov v tej sezoni pri nas ni bilo, če izvzamemo klavirski koncert, na katerem sta nastopila gdč. Fiedler in Ant. Trost. Pianistka se je v Bach-Lisztovih varijacijah »Weinen klagen« izborna pokazala, posebno kar se tiče poudarka tehnike in moči, ki jo zna izsiliti instrumentu. Anton Trost je zaigral nekaj manj markantnih skladb iz češke klavirske literature, od katerih omenjam Novakovo »Pesem mesečnih noči«. Ta edini klavirski koncert je bil obiskan tako škandalozno, da sta se koncertanta po vsej pravici pomišljala, bi li šla na oder ali ne. To pot sta si Ljubljano gotovo dobro zapomnila. — Na simfoničnem koncertu orkestralnega društva je nastopila gdč. Švajgerjeva z dobro, dosedaj ne preveč osebno razvito igro. Od violinistov ni samostojno nastopil nobeden, le gosp. Zika je sodeloval pri »Česki Obec«-i ter na Primorskem večeru. — Orgeljskih koncertov ni bilo. Na cerkvenem je g. Premrl proizvajal Gadeja, Bossija, Rheinbergerja. — S koncertno pevko Pavlo Lovšetovo je nastopila tudi pianistka g. Golia-Koblerjeva, ki je zaigrala na izredno primeren način eno izmed Debussyjevih

klavirskih skladb, pa tudi v varijacijah »Weinen klagen« je pokazala precejšnjo stopnjo dobrega igranja. Njen nastop se je odlikoval po dobrem programu. Igrala je poleg omenjenega še Chopinovo sonato v B-molu. — G. Lovšeto va je zapela troje prvič izvajanih solonapevov slovenskih komponistov (Kogoj, Lajovic, Škerjanc) in več koloraturnih stvari. Pevka je v svojem petju pokazala, da ima po naravi dopadajenje nad lahkotnimi in igravimi stvarmi. Vendar si tudi glede izraza marsikaj upa. — Na Primorskem koncertu je zapela gđc. Cirila Medvedova nekaj pesmi iz ruske literature (Mussorgsky, Čajkovski, Arensky). Dalje so ruski pevci Šeljko v, Merjašec, Rozova zapeli kup ruskih pesmi in opernih odlomkov. Vsi so zelo muzikalni. Baritonist Šeljko v poje včasih naravnost briljantno. — Od drugih solistov so nekateri nastopili pri raznih prireditvah (Thierry, Zikova, Levar, Drvota), drugi so ostali nezaposlovanj.

Kdor se za koncerte v Ljubljani zanima, je moral opaziti, da se vrše povečini le ob ponedeljkih. To pa zato, ker imajo člani gledališča neljube zapreke od strani opernega ravnatelja, če hočejo nastopiti kateri drug dan. To je ena stvar, ki ovira javno koncertno življenje. Druga je že omenjeno pomanjkanje koncertnih dvoran. Poštno in brzojavno ravnateljstvo noče nič slišati o tem, da bi izpraznilo koncertno dvorano v Filharmoniji. Tretja ovira je takozvani »veselični davek«. Vse bi bilo v redu, če bi veselični davek bil le davek na veselice, zabave itd. Toda v ministrstvu v Belem gradu si pod veselico predstavljajo tudi koncert, razstavo, dà, celo predavanja in podobne stvari.

Cara Negri, ki je tri večere plesala v Narodnem domu, je mimično-dramatičen talent, z elementi ritmične gimnastike operira bolj po malem. Vendar pri nepopolnem odru in pomanjkljivi razsvetljavi verjamem, da ni mogla pokazati, kaj zna. — Plesni večer, ki sta ga dala Vlček - Wisia kova, je podal glede ritmične gimnastike nekaj več. Vlček je eden tistih, ki ga stvar res zanima, in se vedno še tudi uči. Precej karakteristično je bil proizvajan tudi slovenski ples, dasi smo pri poslušanju morali zatisniti eno uho. Takih večerov, ki bi kazali napredek, bi nam bilo treba več.

Marij Kogoj.

Kritika, stvarnost in osebnost.

»Po mojih mislih vredimo tako pri nas,
Da čigar glasi po oslovski ne donijo,
Ga ne sprejmemo na Parnas.«

J. A. Krylov.

Od dobre kritike se ne sme pričakovati nič več in nič manj, kot da je resnična, to se pravi, da more ostati trajno ista. Kdor misli, da mora kritika biti poučna, da mora pokazati, kako naj se umetnine delajo ali popravljajo, da bi postale dobre, in kakšno naj bi natančno bilo prednašanje, da bi odgovarjalo umetnini, pač ne ve, da je to stvar šole, ne pa stvar kritike. Kritika ima le po pravici povedati, kakšna je umetnina ali kakšne značilne lastnosti je imelo na sebi prednašanje, ne pa, kakšna naj bi umetnina bila in kakšno prednašanje da bo umetniško. To razmotrivanje že po svoji naturi ne spada v obseg kritike, dasi izpopolnjuje natančno razumevanje tega, kar

kritika trdi. Kritika pojave le analizira in skuša tako priti do njih prednosti in nedostatkov. Kritika je krivična, če imenuje slabo nekaj, kar ima več prednosti nego nedostatkov. Ni pa napačna in krivična kritika, ki se bavi z nedostatki; le neprijetna je. Vprašanju, ali naj bo kritika zahtevna ali malozahtevna in hitro pripravljena hvaliti, se kritik ne sme izogniti, če noče riskirati, da bi bila ali postala njegova misel nepravilna. So še večje stvari kot ljudje, in kritika naj gleda, da ne postane krivična. Umetnost ne obstoji zato, da kdo ob njej žanje svoje uspehe, da triumfira, nasprotno pa je človek zato, da po njem umetnost uspeva in triumfira.

Dokler je kritika vse vprek hvalila, se nikdo ni upal, javno obsoditi je. Zdaj pa je postala stvar že precej drugačna in nastane veliko ogorčenje, če se kdo drzne »kritizirati« naše »svete« ustanove. Pozabili so pomisliti, so li svete ali niso. V resnici namreč niso bile in niso svete, in tisti, ki so se upali nadjne, so očitvidno samo hoteli, da bi svete postale.

Zadnje čase smo veliko čuli v ti zvezi besedo »osebnost«. Nekdo sodelujočih v operi je doživel nepovoljno kritiko, ker je res nepovoljno pel; in namesto da bi prihodnjč ali sploh bolje pel, gre k uredništvom s pritožbo, da se mu krivica godi, ali ustavi kritika z zahtevo, da ne sme tako pisati. V opravičilo svojega postopanja pa so iznašli besedo: to je osebno. Pri zadnjem nastopu si koga hvalil, prihodnjč ga ne hvališ, niti ne grajaš, ala: To je osebno. Prvi nastop pohvališ z ozirom na to, ker je prvi in ker je nekaj na njem, drugega vzameš nekoliko bolj strogo, ker ni več prvi, ala: To je osebno. Dobre pevce vedno hvališ: To je o s e b e n k u l t. Slabe interprete vedno grajaš: To je osebno nasprotstvo itd. itd. In razume se, da je vse, kar je osebno, nestvarno.

Recimo, da pišeš o prednašanju kake opere, torej o tem, kako je nekdo razumel in podal nje muziko. V tem slučaju si primoran govoriti o dotični osebi in to je že, če hočeš, osebno, ker pa pišeš kritiko sam, je stvar dvakrat osebna. Toda pustimo sofizme! Kritika ni nestvarna, če govoriš o osebi, ampak če bi, na primer, začel govoriti o umetnikovem privatnem življenju in bi s tem hotel napraviti vtis, da je slab umetnik. V takih slučajih pa je prav, da se kritiki stopi na prste. V tem edinem slučaju se z upravičenostjo govori o osebnosti; v drugih slučajih o njej govoriti, pa se pravi, podtikati kritiki nekaj, česar nima. Usoda kritike pa je pri nas pogosto ta-le: Poročaš, poročaš, dokler ne pride gotove vrste prireditev; kritika ne izgleda tako, kakor bi list rad. Zato je ne priobči, najde pa zato kak drug vzrok, n. pr. ker ni bila oddana zjutraj. Nato nehaš sodelovati pri dotičnem listu in pričneš pri drugem. En čas poročaš, dokler ne pride prireditev, o kateri bi dotični list poročal na vsak način ugodno. K sreči poročila nihče natančno ne prebere in gre v tisk. Nastane razburjenje, list skuša vtis kritike omiliti, kritik pa zopet preneha sodelovati ali ne dobi prostora.

Iz tega je razvidno, da bi kritike pravzaprav moral pisati človek, ki ne pozna nobenega proizvajajočega, ki je vsem popolnoma tuj. Rad bi videl, kaj bi se zgodilo in kako dolgo bi ostal tuj!

Bilo bi mi preveč dolgčas, ukvarjati se še nadalje s horizontom tako mislečih, zato končam.

Marij Kogoj.